

Cultuurhistorische beschrijving en waardering radialen Woensel buiten de Ring II (incl. Limbeek)

Vóór de samenvoeging van de gemeente Woensel met Eindhoven in 1920 liepen door het gebied verschillende wegen vanuit Eindhoven naar elders. Uit het noorden kwamen ze ter hoogte van de Fellenoord bij elkaar en sloten daar aan bij de noordelijke entree van de stad. Zo vormde de Lijmbeekstraat de verbinding met de Oirschotsedijk. De Boschdijk was onderdeel van de in 1818 voltooide straatweg van 's-Hertogenbosch naar Luik. Een oudere route liep via de Kruisstraat, Van Brakelstraat, Berlagelaan en Oude Bosche Baan. Beide liepen over de Woenselse Heide en kwamen uit bij de Fellenoord. Langs de rand van de dekzandrug van de Woenselse Heide liep een doorgaande weg via de Frankrijkstraat, Woenselsestraat en Vlokhovenseweg (oorspronkelijk Grote Herenstraat) naar Son. De Broekseweg en Eckartseweg vormden de verbinding met Eckart en via Soeterbeek met Nederwetten en Nuenen. Langs de weg naar Vlokhoven was van oudsher de meeste bebouwing te vinden die naar het noorden toe een verspreid karakter droeg.

Na de Tweede Wereldoorlog vonden de stadsuitbreidingen aanvankelijk hoofdzakelijk plaats ten zuiden en ten westen van het spoor. In Woensel werden tussen het spoor en de Lijmbeekstraat in de jaren vijftig in samenhang met de Marconilaan flats en duplexwoningen gebouwd. Door deze ontwikkeling en de aanleg van het Philips complex Strijp T verloor de Lijmbeekstraat de verbinding met de Oirschotsedijk. Werden bij voorgaande stadsuitbreidingen nog vooral de ruimten tussen de oude radialen ingevuld en nieuwe verbindingen toegevoegd, in Woensel werd vanaf de zestiger jaren van de vorige eeuw de bestaande topografie radicaal veranderd. Als gevolg van ingrepen in de infrastructuur en grootschalige stadsuitbreidingen werd de oorspronkelijke wegenstructuur doorbroken. Frankrijkstraat, Woenselsestraat en Vlokhovenseweg vormen geen aaneengesloten lint meer. De Broekseweg verdween geheel en van de Eckartseweg zijn slechts fragmenten overgebleven.

De wegenstructuur van de tweede helft van de twintigste eeuw wordt in hoofdzaak bepaald door de aanleg van de Ring, de Veldmaarschalk Montgomerylaan en de J.F. Kennedylaan.

In het tracé van de Ring werd een oude weg opgenomen: de huidige Kronehoefstraat, de Pastoriestraat en de Onze Lieve Vrouwestraat. De Kronehoefstraat was vernoemd naar de gelijknamige hoeve aan de noordzijde achter de bebouwing aan de Ring.

De Montgomerylaan was oorspronkelijk geprojecteerd als nieuwe uitvalsweg, wat nog te zien is aan het brede profiel en de ruim opgezette begeleidende bebouwing. De functie als uitvalsweg werd overgenomen door de J.F. Kennedylaan, aangelegd als moderne parkway met ongelijkvloerse kruisingen en onafhankelijk van de ernaast gelegen woonwijken. De Montgomerylaan werd uiteindelijk de centrale die fungeerde als verbinding tussen het stadscentrum en het winkelcentrum Woensel. Afgezien van de wijk Kronehoef die geleidelijk werd ingevuld, werden de wijken tussen de Boschdijk en de Montgomerylaan volgens advies van J.Kuiper omstreeks 1960 planmatig opgezet met een hoofdstructuur van ontsluitingswegen als de Dr. Cuyperslaan de Berlagelaan en de Van Thienenlaan-Fluwijnstraat-Imkerstraat; daartussen grotere en kleinere eenheden afgewisseld met groene zones.

Op de oudste topografische kaart is aan de Oude Bossche Baan en aan de Boschdijk nog vrijwel geen bebouwing te zien, alleen aan de Fellenoord. Wel lagen er in de nabijheid enkele boerderijen, zoals

de Kronehoef en Vredeoord. In de tweede helft van de 19de eeuw neemt de bebouwing tussen de Fellenoord en de Frankrijkstraat toe aansluitend op die aan de Woenselsestraat.

Na de bouw van de St. Petruskerk aan de Kloosterdreef in 1875 ontstond in Woensel een nieuw centrum met een gemeentehuis uit 1896 en de aanleg van de Woenselse Markt begin 20ste eeuw.

De bevolkingsgroei leidde tot een steeds verdere verdichting langs de radialen en de buurten erachter. Afgezien van een enkel woningbouwinitiatief was echter van planmatige stadsuitbreiding geen sprake.

Dat veranderde na het ontstaan van Groot Eindhoven in 1920. Door de groei van het Philips concern was er een grote behoefte aan sociale woningbouw. Hierin werd vanaf 1927 o.a. voorzien door woningcorporatie Thuis Best die in 1929 zowel aan de westkant van de Boschdijk als aan de oostkant woningen liet bouwen. In de omgeving van de boerderij Vredeoord ontstaat de wijk rond het Hendrik de Keyzerplein.

In de dertiger jaren stagneerde de sociale woningbouw maar werden door particuliere investeerders wel middenstandswoningen gebouwd.

Meer naar het noorden toe was sprake van enige bebouwing van twee-onder-een- kap en vrijstaande panden.

In de bosrijke omgeving aan de Westkant van de Boschdijk werd in 1918 het Rijkskrankzinnigengesticht gevestigd, thans Psychiatrisch ziekenhuis De Grote Beek.

Ten zuiden daarvan bouwde Philips in de eerste helft van de zestiger jaren het complex Vredeoord met in 1964 een nieuw hoofdkantoor, thans Philips Benelux.

Analyse

De hiernavolgende analyse, waardering en aanbevelingen beperken zich tot het plangebied.

De Lijmbeekstraat heeft tot aan de Jacob de Gelderstraat nog de kenmerken van een gevarieerde kleinschalige lintbebouwing, in hoofdzaak bestaande uit woningen van een en twee lagen met kap. Vrijstaande huizen en kleine blokken met doorgangen en een verspringende rooilijn zijn kenmerkend voor het beeld van oude radiaal.

In de wijk Limbeek is de eerste stadsuitbreiding in Woensel te vinden tussen de Metiuslaan de Anthony van Leeuwenhoeklaan en de Marconilaan. Naast tweelaagse woning blokken bestaat de bebouwing uit flats van 3 en 4 bouwlagen en duplexwoningen in een stedenbouwkundige opzet met veel ruimte voor openbaar groen.

Van de oorspronkelijke Oude Bossche baan is nog slechts een gedeelte over. Alleen het beloop en de straatnaam herinneren nog aan de vroegere verbindingsweg.

De Boschdijk behoort tot de oude radiaalstructuur van vóór 1920. De weg is echter niet organisch gegroeid maar aangelegd. De situatie bij de Fellenoord en de aansluiting van de Boschdijk is na 1970 radicaal gewijzigd. De oude kleinschalige lintbebouwing langs de Boschdijk tussen de Fellenoord en de Frankrijkstraat is geheel verdwenen en vervangen door grootschalige complexen. Binnen de Ring draagt de Boschdijk dan ook een stedelijk karakter. Ter hoogte van de wijk Limbeek zijn nog enkele blokken van twee lagen met kap te vinden. Ten noorden van de kruising met de Ring ligt aan de westkant uit aaneengesloten bebouwing van twee lagen met kap uit de jaren '30 en de Wederopbouw. Aan de oostkant vormt een begraafplaats die oorspronkelijk behoorde bij de

inmiddels gesloopte Pauluskerk een groene onderbreking in de bebouwing. Ten noorden daarvan staan enkele villa's, die passen bij het vroegere beeld van de uitvalswegen. Verderop vanaf de Wattstraat resp. de Barrierweg bestaat de bebouwing hoofdzakelijk uit woningblokken van twee lagen met kap, die deel uitmaken van de wijken Groenewoud aan de westkant en De Barrier aan de oostkant. In de eerstgenoemde wijk gaat het stratenpatroon deels nog terug op de wegen tussen de akkers van rond 1900.

De Frankrijkstraat kent een gevarieerde kleinschalige lintbebouwing hoofdzakelijk bestaande uit woningen van twee lagen met kap uit het interbellum. Enkele panden dateren uit de prestedelijke fase. Ook hier zijn doorzichten en een verspringende rooilijn naast het gebogen tracé kenmerken van een oude radiaal. Aan de Runstraat die nu de verbinding vormt met de Kloosterdreef, staan nog een aantal panden uit het begin van de 20ste eeuw.

De Kloosterdreef boog oorspronkelijk ter hoogte van de Fluwijnstraat af naar de Frankrijkstraat. De panden aan De Greide geven nog het oude tracé aan. De Kloosterdreef is door de Ring gescheiden van de Kruisstraat en Woenselse Markt, maar het ensemble van kerk, pastorie en gemeentehuis samen met nog resterende kleinschalige bebouwing uit de prestedelijke fase is bepalend voor de herkenbaarheid van de vroegere dorpskern.

Waardering

Geen stadsdeel is door de stadsuitbreidingen na 1960 zo ingrijpend veranderd als Woensel. Er zijn dan ook aan de oude radialen of wat daarvan resteert weinig panden te vinden die herinneren aan de oorspronkelijke historische structuur. Het gebied wordt gedomineerd door grootschalige en ruim opgezette wijken volgens nieuwe stedenbouwkundige plannen, die hun eigen kwaliteiten hebben. Des te belangrijker is het zorgvuldig om te gaan met de overgebleven fragmenten, omdat die, juist door het contrast met de latere ontwikkelingen, deel uitmaken van de identiteit van Woensel en essentieel zijn om het verhaal van dit stadsdeel eraan te kunnen aflezen.

Aanbevelingen

Behoud aan de oude radialen de gevarieerde kleinschalige bebouwing met doorzichten, verspringende rooilijnen en groen.

Neem ook bij nieuwe ontwikkelingen kleinschaligheid als uitgangspunt, zowel in percelering als in massa: als bestaand een of twee bouwlagen met kap.

Omdat zij bijdragen aan de herkenbaarheid van de historische (prestedelijke structuur) kunnen naast de monumenten de volgende panden als karakteristiek worden aangemerkt:

Lijmbeekstraat 102-106 (1926-1930), 101-109 (ca. 1922), 115 (1920), 137 (1885), 183-185 (1900)

Frankrijkstraat 9 (1921), 22 (1868), 25-27 (1889, kern mogelijk ≤1830)

Runstraat 14-18 (1913), 22-28 (1917)

Kloosterdreef 30-32 (1907), 46-48 (1897)

De aanduiding karakteristiek geldt ook voor Boschdijk 362 (1934), 364 (1934), 366/368 (1930) als uitzonderlijk ensemble typerend voor de ruimere radiaalbebouwing buiten de Ring.

Het verdient aanbeveling hiervoor een sloopvergunningstelsel in het bestemmingsplan op te nemen.

Bronnen:

Caspers, Thijs en Huis Stam, *Historische topografische Atlas ±1836-1843 Noord-Brabant*

1:25.000, Tilburg 2008

Caspers, Thijs, Anouk van der Leest en Huis Stam, *Historische topografische Atlas ±1894-1914 Noord-Brabant 1:25.000*, Tilburg 2006

Topografische kaarten 1:25000, 1929, 1946

Beekman, P.C. , *Eindhoven Stadsontwikkeling 1900-1960*, Mierlo 1982

RCE 2012, *Rekening houden met cultuurhistorische waarden*

RCE 2013, *Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening*

RCE 2014, *Eenheid en verscheidenheid, een zoektocht naar een integrale cultuurhistorische waardenstelling van het materiële erfgoed, achtergronddocument*

Damen, Ben, *Boschdijk en aangrenzende wijken*, Eindhoven 2017

Damen, Ben, *Woensel ,van Philipswijk tot Broekseweg* , Eindhoven 2018

Spoorenberg, J., *Straatnamen in de geannexeerde dorpen, later gemeenten, vóór 1920*,

<https://zichtopeindhoven/straatnamen> (feb. 2019)